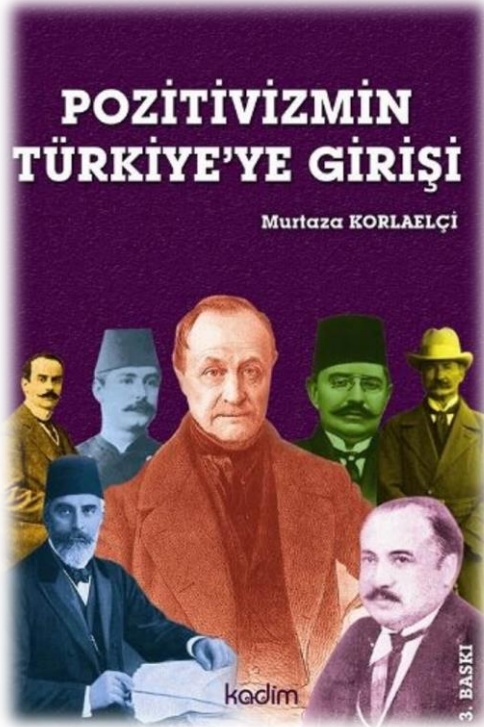

Murtaza KORLAELÇİ (2014). Pozitivizmin Türkiye'ye Girişi. Ankara: Kadim Yayınları, 322 s. ISBN: 978-975-90-0048-6.

Funda ARSLAN BİLGİN*

1947 yılında doğan Murtaza Korlaelçi, 1974 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ni bitirmiştir. 1980 yılında ise Felsefe ve Din Bilimleri üzerine yaptığı doktorasını tamamlamıştır. 1983 yılında doçent, 1992 yılında ise profesörlük ünvanını almıştır.

Murtaza Korlaelçi'nin kaleme aldığı bu eser; önsöz, dört bölüm ve sonuç kısmından oluşmaktadır. Yazar önsöz kısmında pozitivizm hakkında genel bir bilgi vererek, eseri yazmak-taki asıl amacının pozitivizmin Türkiye'ye girişini incelemek olduğunu belirtmiştir. İlk bölümde pozitivizmin ne olduğunu, pozitivizmi hazırlayan bilim adamlarını, tarihi gelişimini ve pozitivizmin Fransa'daki ve İngiltere'deki temsilcilerini ele almıştır. Pozitivizmin kurucusu olarak bilinen A. Comte'un pozitif felsefenin temel özelliği olarak bütün olayları tabii değişmez kanunlara bağlı olarak kabul etmesi, 19. Yüzyılda kullanılmaya başlanan pozitivist kelimenin A. Comte tarafından bir politika ve din olarak benimsenmesi ve diğer dinleri reddede-

rek bilimin yazdığı bir insanlık dini olarak tarif etmesine değinilmiştir. Yazar bu bölümde pozitivizmi hazırlayan bilim adamları olarak, Bacon, Kepler, Galilee, Descartes, Hobbes, J. Locke, Newton, Leibniz gibi bilim adamlarını incelemiştir. Ayrıca pozitivizmi kabul ettirmek için Comte'un Mustafa Reşit Paşa ve Rus Çarı Nicolas'a yazdığı mektuplara yer vermiştir.

İkinci Bölümde ise yazar pozitivizmin Türkiye'ye girişi ve bu sırada Türkiye'nin içinde bulunduğu fikir dünyasını ilim, eğitim, hukuk alanında incelemiştir. Ayrıca bu bölümde Batı dünyasıyla hangi ilişkiler sonucunda pozitivizm taraftarlarının arttığını ortaya koymaya çalışmıştır. Osmanlılardaki ilim anlayışının İslam'ın ilim anlayışından doğduğunu belirten yazar, kaynağını dinden ve bilimden alan ilimlere yer vermiştir. Farabi, İbn Sina, İmam-ı Gazali, Ahmet Cevdet Paşa gibi kişilerin ilimleri nasıl tasnif ettiğini açıklayan yazar, Osmanlılarda eğitim ve hukuk sisteminin nasıl işlediğine de değinmiştir. III. Ahmet döneminde Batının üstünlüğünün kabul edildiği ve o dönemde Yirmisekiz Çelebi Mehmet'in Batının gelişmişliğiyle ilgili yazdığı layihanın büyük ilgi gördüğüne değinen yazar, 1699 Karlofça Anlaşması ile Avrupa'nın askeri üstünlüğünün de gündeme geldiğini

Kitap Değerlendirme

Makale Gönderim Tarihi: 08.10.2019; Yayıma Kabul Tarihi: 21.11.2019

* Arş. Gör., Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Tarih Bölümü. KONYA, ORCID: 0000-0002-6070-1277, E-posta: farslan@erbakan.edu.tr

ve askeri alanda yenileşmenin söz konusu olduğunu belirtmiştir. Baron de Tott isimli Fransız ajanının getirilmesiyle Avrupa'yla temasın başladığını, III. Selim ve II. Mahmut döneminde yapılan değişiklikleri ifade etmiştir. Gülhane Hatt-ı Hümayunu'nun da 1789'da Paris'te ilan edilen İnsan Hakları Beynamesi'nin bir benzeri olduğunu da altını çizmiştir.

Üçüncü bölümde yazar, Pozitivizmin Türkiye'ye hangi kanallar aracılığıyla girdiğine temas etmiştir. Pozitivizmin ülkemize doğrudan bir felsefi akımla girmediğini, edebiyat akımları, Fransızca eğitim yapan okullar, Avrupa'ya gönderilen bazı öğrenciler, eğitim müesseseleri, yabancı uzmanlar ve bazı dernekler aracılığıyla girdiğini ifade etmiştir. Pozitivizmin girmesinde en önemli rolün tercüme eserler ve derneklerin olduğunu belirten yazar, Jön Türkler ve İttihat-Terakki Cemiyeti'nin üyelerinin pozitivizmin nasıl etkisinde kaldıklarını ele almıştır. Ziya Gökalp, Hüseyin Cahid ve Rıza Tevfik gibi dernek üyesi kişilerin pozitivizmden etkilenmesinin bu akımın Türkiye'ye girişi açısından önem arz ettiğinin altını çizmiştir.

Yazar dördüncü bölümde, Pozitivizmin Türkiye'de ne gibi etkilere sebep olduğu ve bu akımın etkisinde kalan fikir adamlarının üzerinde durmuştur. Pozitivizmin detaylı olarak ilk defa *Servet-i Fünun*, *Ulum-i İktisadiye ve İçtimaiye Mecmuası* ve *İçtimaiyat Mecmuası* aracılığıyla tanıtıldığını belirten yazar, bu dergilerde yayınlanan makalelerden bahsetmiştir. Pozitivizmi savunan ve Türkiye'de etki alanı bulmasında faydası olan Türk yazar ve siyasetçilerden olan, Beşir Fuad, Ahmet Rıza, Salih Zeki, Rıza Tevfik, Hüseyin Cahit Yalçın, Ahmed Şuayb ve Ziya Gökalp'e yer vermiş, bu kişileri tek tek ele alarak kimlerden etkilendiklerini ve faaliyetlerini belirtmiştir.

Sonuç kısmında ise 17. yüzyılda Bacon, Galilee ve Descartes'in düşünceleriyle yayılmaya başlayan pozitivizmin Auguste Comte tarafından sistemleştirildiğini, Comte'a göre toplum için dinin zorunlu olduğunu fakat bu dinin ne Müslümanlık ne de Hıristiyanlık olduğunu ifade etmiştir. Bu din, tanrısı insanlık, melekleri kadınlar, peygamberi ise Comte olan Pozitivizm'dir. Allah inancını yıkmayı amaçlayan Pozitivizmin hem Avrupa'da hem de ülkemizde hızla yayıldığına dikkat çeken yazar, medreselerin önemini yitirmesi, Avrupai Tıphanenin açılması, Galatasaray Lisesi ve Robert Kolejini bu duruma örnek göstermiştir. Fakat yazara göre bunların hiçbiri pozitivizme yeni şeyler katan kurumlar ve kişiler olmamış sadece nakilcilikle yayılma alanını genişletmişlerdir.

Pozitivizmin ne olduğu ve ne gibi tarihsel aşamalardan geçtiği, ülkemizde nasıl yaygınlaştığı hakkında yazılmış olan eser, Pozitivizmin derinliklerine inmeden konuyu öğretebilecek kıymetli bir çalışmadır.